Seria de autoportrete ale lui Alexei Colîbneac

<https://doi.org/10.52603/arta.2021.30-1.21>

Rezumat

Seria de autoportrete ale lui Alexei Colîbneac

Graficianul Alexei Colîbneac este unul dintre desenatorii notorii ai artei naționale. Numeroasele distincții și prezența lucrărilor în importante colecții publice constituie dovada măiestriei artistului și a mesajului intelectual al discursului său artistic. În creația sa impresionantă remarcăm serii numeroase de desene, una dintre ele fiind seria de autoportrete, care nu a fost valorificată în studii teoretice. Cercetând istoricul aprecierii valorice a creației artistului, am constatat un număr impunător de publicații periodice și publicistice, însă prea puține științifice.

Această serie de lucrări a fost realizată în diferite etape ale vieții și prezintă artistul în cele mai diverse stări de spirit. Prin intermediul lucrărilor respective urmărim parcursul formării personalității sale artistice: de la adolescență, tinerețe, până la perioada de maturitate, în care artistul pe deplin manifestă atât spirit tenace de observație, cât și lejeră autoironie, executând unele lucrări parcă în glumă. Desenele sunt realizate în variate tehnici ale graficii. De asemenea, artistul apelează la diferite limbaje de tratare a formei și a spațiului: în unele lucrări – strict liniar, prin intermediul convenționalității grafice, în altele – recurgând la clarobscur. Când observatorul și subiectul sunt aceeași persoană, spectatorul asistă la un monolog intim, care constituie un act de autocunoaștere prin intermediul limbajului plastic.

Cuvinte-cheie: autoportret, desen, grafică, Alexei Colîbneac, materiale grafice, istoriografie.

Summary

Alexei Colîbneac's series of self-portraits

Alexei Colîbneac is one of the notorious graphic designers of the national art. Many distinctions and the presence of works in important public collections are proof of the artist's mastery and of the intellectual message of his artistic discourse. In his imposing creation, we notice numerous series of drawings; one of them being the series of self-portraits, which was not exploited in theoretical studies. Researching the history of value appreciation of the artist's creation, we found an impressive number of periodicals and publications, but too few scientific.

In the series of self-portraits, on which the artist worked at different stages of his life, we see the author in a wide variety of states of mind and spirit. Based on these works, we trace the formation of the artist's personality: from adolescence, youth, to maturity, in which A. Colîbneac fully demonstrates the ability to ask complex questions of an existential nature or to show slight self-irony, drawing some compositions as if joking. The drawings are made in various techniques of graphics, also the artist uses different languages for dealing with form and space, in some works strictly linear, in others using chiaroscuro. When the observer and the subject are the same person, the spectator witnesses an intimate monologue that constitutes an act of self-knowledge through plastic language.

Keywords: self-portrait, drawing, graphics, Alexei Colîbneac, historiography.

Artistul plastic Alexei Colîbneac activează într-un diapazon vast ce cuprinde diverse ramuri ale graficii: atât cea de carte, cât și cea de șevalet, apelând la variate tehnici. Însă dincolo de diverse formule plastice, recunoaștem creația sa printr-o irepetabilă fermitate a liniei.

Graficianul s-a născut în anul 1943 în satul Drepcăuți, județul Hotin. Își face studiile la Școala Republicană de Arte Plastice Ilia Repin din Chișinău (1958-1962), la profesorii: Anatolii Kol-

ciak, Aurel David (1934-1984), Igor Vieru (1923-1988). După absolvirea școlii pleacă la Leningrad (astăzi Sankt Petersburg, Federația Rusă) și devine studentul academicianului Alexei Pahomov (1900-1973), la secția Grafică a Institutului de Pictură, Sculptură și Arhitectură „Ilia Repin” (1962-1971). După absolvirea Institutului revine la Chișinău și începe cariera pedagogică, la început la Școala-internat de Arte Plastice (1971-1976), actualul Liceu Academic de Arte Plastice „Igor Vieru”. Din

1985 până în prezent predă la catedra Grafica a Academiei de Muzică, Teatru și Arte Plastice, ocupând în această instituție, în diferite perioade, variate funcții administrative. A. Colîbneac menționează adesea că formarea tinerilor specialiști constituie o filieră foarte importantă a activității sale profesionale. Printre funcțiile administrative importante în care a activat semnalăm pe cele de secretar responsabil al Uniunii Artiștilor Plastici (1976-1982), inspector la Ministerul Culturii (1982-1985), prim-vice-ministru al Culturii al Republicii Moldova, șef al Direcției Patrimoniu și Restaurare din cadrul Ministerului Culturii al Republicii Moldova etc. [2, p. 69; 6]. În interviul din revista „Atelier” (1998), Alexei Colîbneac relatează despre activitatea sa în calitate de prim-vice-ministru, obiectivele urmărite și problemele cu care s-a confruntat în acea perioadă [4, p. 3]. Funcțiile administrative ocupate constituie dovada faptului că A. Colîbneac face parte din categoria de creatori pentru care poziția activă civică are o importanță majoră pentru realizarea personală, fapt care se proiectează nemijlocit în discursul său artistic.

De la începutul anilor '70, A. Colîbneac participă sistematic la un număr impunător de expoziții de grup și tabere de creație reprezentative, atât naționale, cât și internaționale, printre care evidențiem și participarea la prima Expoziție Republicană de Desen (1975) [17]. A organizat un șir de expoziții personale. Dintre cele internaționale menționăm: Volos (Grecia, 1981), Nicosia (Cipru, 1986), Tabor (Cehia, 1996), Beijing (China, 1997). Lucrările lui sunt achiziționate în colecții publice din Republica Moldova (Muzeul Național de Artă al Moldovei), Federația Rusă (Galeria Tretyakov), Japonia (Nakamura) etc. și într-un număr mare de colecții private. Este evident faptul că activitatea sa artistică atât de prolifică a fost apreciată în plan național și internațional cu un șir impresionant de distincții, iar în anul 1991 artistului i-a fost acordat titlul de Maestru Emerit al Artelor [2, p. 69; 6].

Grafica de carte este centrală în creația lui A. Colîbneac. Printre distincțiile acordate plasticianului în acest domeniu menționăm: Premiul Republican al Tineretului „Boris Glavan” pentru cărțile „Concertul în luncă” și „Pasteluri” de Vasile Alecsandri (1977) [9, p. 61]; diplome de gradul I și II la concursuri de specialitate și saloanele de carte din Moscova (1980, 1985); premiul Concursului Internațional „Arta cărții”, Moscova (1981; Laureat al Concursului Internațional de Carte, Barcelona (1997); diploma de onoare „Hans Christian

Andersen” a Consiliului Internațional al Cărții pentru Copii și Adolescenți IBBY, or. Basel, Elveția (2006). El a participat și la cel de-al XXX-ea Congres Internațional al Consiliului Internațional al Cărții pentru Copii și Tineret (IBBY), care a avut loc în Macao, R. P. Chineză, la care a obținut Diploma de Onoare „Hans Christian Andersen” la secțiunea „Ilustrator” pentru cartea „Pungața cu doi bani” de Ion Creangă [3, p. 32].

Dintre ciclurile care țin de grafica de șevalet evidențiem următoarele: „Cotidianul armatei”, descris de criticul de artă A. Căcearova [18], „Priveliști din Germania”, „Priveliști din Sankt Petersburg”, „Complexul Atommas” etc. [2, p. 69].

În palmaresul istoric al aprecierilor critice ale creației lui A. Colîbneac se numără multe publicații periodice, printre cele mai reușite fiind articolul lui Alexandru Stahi [11, p. 8]. Printre publicațiile, în care găsim lucrările artistului cu articole introductive, scrise de critici de artă, relevăm: „Graficienii Moldovei Sovietice” (1981) [15], „Muzeul de Stat al RSS Moldovenești” (1982) [14], „Arta plastică a Moldovei Sovietice” (1987) [1], „Artă contemporană din Moldova” (2013) [16] etc. În anul 2008, în seria „Plasticienii Moldovei” a Bibliotecii Naționale a Republicii Moldova a fost publicată biobibliografia artistului, care conține cele mai importante date despre creația lui și textele celor mai reprezentative publicații despre activitatea plasticianului.

O categorie aparte în creația portretistică a lui A. Colîbneac constituie autoportretele. Există o serie de lucrări care au dimensiuni reduse și unde artistul se reprezintă în variate tehnici, stări, situații. Seria respectivă este asemenea unei oglinzi în care plasticianul dorește să-și vadă propria persoană din cele mai variate unghiuri. În continuare vom analiza câteva lucrări reprezentative ale acestei serii, la care plasticianul a lucrat în diferite etape ale vieții. „Autoportretul” (1979) din salonul de spital a fost analizat deja în articolul „Spațiul urban în desenele de șevalet ale artiștilor plastici moldoveni” [13].

În istoria artelor cunoaștem câteva serii numeroase de autoportrete grafice. Seria de acvaforte a lui Rembrandt van Rijn (1606-1669), lucrările cărora au fost descrise de Michael Bockemühl (1943 - 2009) [8, pp. 8-9, 11]. Autoportretele artistului austriac Egon Schiele (1890 - 1918) au fost analizate de colecționarii Rudolf și Elizabeth Leopold [10]. În arta contemporană, serii de autoportrete grafice a realizat plasticianul american Jim Dine (n.

Fig. 1. Autoportret la 17 ani, 1960, tuș.

Fig. 2. Autoportret, 1976, creion.

Fig. 3. Autoportretul în pălărie cu pene, 4 X 1973, creion.

1935). Relevante sunt considerațiile artistului despre importanța autoportretului expuse în interviul filmat pentru muzeul Albertina din Viena. Plasticianul anunță necesitatea de a-și studia propria imagine în oglindă, la diferite etape ale vieții, căci este de fiecare dată alta, începându-și discursul cu expresia „this is me running after myself” [7].

Cele mai timpurii autoportrete ale lui A. Colîbneac sunt datate cu anul 1960, fiind realizate încă în timpul studiilor la colegiu. Dintre desenele din perioada în cauză ar prezenta interes schița în tuș, unde tânărul de 17 ani este reprezentat pe fundalul unui perete clădit. Aici, timiditatea specifică perioadei adolescente poate fi citită alături de tenacitatea cu care artistul studiază modelul. Capacitatea uimitoare de a relata sugestiv în limbaj vizual propria stare psihologică este dovadă atât a talentului, cât și a spiritului deosebit de observație al viitorului artist, care pe tot parcursul creației a fost interesat de acea lume de dincolo de trăsăturile somatice ale modelului. Din punct de vedere compozițional, plasticianul pune accentul pe ochi, restul desenului fiind subordonat acestei priviri atente. În astfel de soluție compozițională observăm atât gândirea originală, cât și capacitatea de selecție, detaliile formei generale fiind subordonate obiectivului propus.

Mult mai târziu, în anul 2005, în interviul acordat Iuliane Șchircă pentru revista „Noi”, artistul a relatat despre propriile considerații asupra genului portretului și, în special, s-a referit la autoportret: „Pentru spectatori nu e atât de interesant să cunoască exteriorul artistului, cât, mai degrabă, capacitatea acestuia de a-l compătimi spiritual pe altcineva” [12].

Seria de autoportrete conține, la prima vedere, note autoironice. Un exemplu elocvent este „Autoportretul în pălărie cu pene”, datat în 4. X. 1973, unde expresia demonstrativ-serioasă a feței, cu o privire plină de auto-împlinire, contrastează cu pălăria bizară. Pălăria face aluzie la imaginea faimosului personaj din literatură romantică franceză, deși forma gulerului cămășii, chipul artistului și limbajul desenului clar aparțin anilor '70 ai secolului XX. Astfel artistul se autoironizează, introducând elemente anacronice.

Pentru limbajul lui A. Colîbneac este caracteristică predominarea liniei, însă în seria analizată putem constata nu doar varietatea compozițiilor portretistice, dar și varietatea mijloacelor grafice de expresie plastică. În desenul datat cu 16. XII. 1973 plasticianul modelează forma prin intermediul eclerajului. Clarobscurul conferă stare de tensiune și incertitudine monologului vizual, care este intensificat de mâna din prim-plan; gestul caracteristic unui reprezentant al intelectualității este surprins într-o poziție nesigură, personajul parcă palpează ușor propria față. În ansamblu imaginea amintește de stările complexe ale personajelor din filmele lui Ingmar Bergman (1918-2007).

În alte desene, realizate în același an (datate cu 9. X. 1973 și 12. X. 1973), plasticianul apare în racursuri dinamice, reprezentate prin limbajul expresiv liniar, tipic pentru creația artistului. În desenul datat cu 27. IX. 1973, A. Colîbneac apare într-o ipostază melancolică, dar, în același timp, se reprezintă parcă în glumă. Ritmicitatea liniilor de pe cămașă contrastează cu linia impulsiv-haotică a părului zburlit, care în ansamblu constituie un

Fig. 4. Autoportretul din 16. XII. 1973, 16.XII.1973, creion.

Fig. 5. Autoportret, 9.X.1973, creion.

Fig. 6. Autoportret, 12.X.1973, creion.

context convențional grafic pentru a reda privirea, ce constituie centrul compoziției. Simțul ritmului permite artistului să fie la maxim laconic și convingător, chiar în cazuri când, făcând anumite aluzii, lasă mult spațiu la discreția spectatorului.

Autoportretul (din 1974), realizat în creion, ne prezintă graficianul într-o ținută oficială, fiind îmbrăcat corespunzător, cu degetul arătător ridicat în sus, privind spre spectator. Pare că o clipă în urmă protagonistul a terminat un discurs foarte important, ținut într-o tonalitate de mentor. Unele portrete sunt asemenea rolurilor pe care artistul le încearcă, fiind un cercetător al sufletului uman, iar obiectul cercetării este el însuși. Nu este întâmplător faptul că, într-un interviu, A. Colîbneac vorbește despre importanța în formarea viziunii sale artistice a lucrărilor lui Friedrich Nietzsche (1844-1900), Fiodor Dostoievski (1821-1881) și Franz Kafka (1883-1924) [3, p. 15]. Plasticianul revalorifică problemele existențialiste în limbajul artei vizuale și în contextul etapei istorice căreia îi aparține.

În „Autoportret cu țigara în mână”, din 4. XI. 1974, starea de concentrare maximă se citește în expresia ochilor, în ținuta și mimica feței, poziția mâinilor. Comparând lucrările din această serie realizate la diferite etape ale vieții, este impresionant să urmărim amplitudinea limbajelor grafice folosite de artist: de la reducerea la maxim a detaliilor pentru laconismul imaginii artistice, la reproducerea lor foarte atentă, în dependență de obiectivul propus.

În autoportretul de pe biroul din atelier (1976), remarcăm dualitatea spațială. Ne dăm sea-

ma că plasticianul desena privind reflecția sa în oglindă, dar, în același timp, observăm ochii ce privesc ținut spre spectator și spațiul în care el se află. Astfel privirea vine spre o lume schimbătoare din spațiul silențios al atelierului, care este asemenea unui laborator. Prin compoziție plasticianul parcă exprimă dorință de a se separa de lumea agitată a privitorului, afirmând că el, cu adevărat, aparține acestui spațiu liniștit al atelierului. Cărțile de pe rafturi, schițele, instrumentele sunt asemenea unei baricade după care plasticianul parcă vrea să se ascundă, dar fără să piardă legătura cu lumea din exterior, spre care privește. Dincolo de prima impresie, ușor ironică, creată de schiță, citim sentimentul de tristețe în ochii artistului, care vine din această stare de anxietate și separare. Artistul, asemenea protagonistului (Harry Haller) romanului „Der Steppenwolf” al lui Hermann Hesse [5], admiră viața agitată a spectatorului, dar, în același timp, nu dorește să aparțină în totalitate lumii spectatorului, preferând atmosfera laboratorului său de creație, compania călimărilor vechi, instrumentelor care-l însoțesc, schițelor cu care el este într-un continuu monolog, și, desigur, a cărților. Prin faptul că în oglindă se reflectă doar partea superioară a feței și, evident, accentul este pus pe ochi, astfel încât noi nici nu vedem gura, din cauza unghiului de înclinație al oglinzii, se creează impresia că plasticianul vrea să ne comunice că ceea ce spune cu adevărat se realizează prin intermediul creionului.

Rafturile separă lucrarea în registre. Astfel obținem o interesantă combinație a două genuri într-o compoziție a portretului cu natura statică, unde obiectele descriu personajul portretizat la

Fig. 7. Autoportret,
27.IX.1973, creion.

Fig. 8. Autoportret cu țigara,
1976, creion.

Fig. 9. Autoportretul cu dinții
încheștați, 1976, creion.

fel sau chiar și mai sugestiv decât imaginea portretizatului. Desenul reprezintă personalitatea și lumea laboratorului său, care simbolic devine personificat. Toată compoziția este structurată pe ritmuri orizontale și verticale, implicând mai multe compoziții mici. Acestea, de fapt, prezintă lucrările grafice ce sunt în proces de creație pe masa de lucru, repartizate în jurul oglinzii, care constituie centrul compozițional. Obiectele desenate sunt asemenea unor cărămizi care clădesc lumea portretizatului. Fermitatea liniei și în ansamblu particularitățile structurii compoziționale ne aduc aminte de plastica caracteristică gravurii în dălțiță, însă în versiunea unei schițe realizate cu creionul simplu.

În studiul „A patra dimensiune”, scris de Lucia Purice și Vlad Zbârnciog, capitolul „Decantări grafice ale documentului și cuvântului” (1991) [9, p. 58-65] este dedicat lui A. Colîbneac, autorii propunându-și să descrie specificul creației graficianului, natura ei. Sunt comentate afirmațiile artistului, printre care o evidențiem pe cea care sugestiv descrie procesul de creație: „Înainte de a concepe o lucrare de inspirație concretă, depistez, în cele observate sau înregistrate pe foaia albă, semne, detalii, ce ar depăși momentul efemer.” [9, p. 64]. Dacă în alte lucrări grafice A. Colîbneac tinde să „depășească momentul efemer”, în autoportrete, din contra, plasticianul formulează în imaginea portretistică o stare de moment. Astfel, în serie vedem o galerie de stări variate de spirit prin care artistul se interoghează: „Cine trece prin aceste stări?”, „Cine este persoana căreia mă pot adresa cu apelativul «eu»?”, „Unde trece hotarul între „eul” de moment și „eul” general valabil?”.

Graficianul, reprezentând varietatea stărilor de spirit, încearcă să intuiască această limită.

În autoportretul pe fundal negru (1976) remarcăm starea lăuntrică de neacceptare personală, când personajul vrea să se închidă ermetic în sine până nu rezolvă o problemă chinuitoare de ordin particular. Personajul este reprezentat din spate, iar dungile din prim-plan se percep ca un obstacol psihologic. Compoziția constituie expresia stării de anxietate existențialistă, atât de atent cercetată în operele literare preferate.

Multe desene din această serie, precum „Autoportretul cu țigară” (1976), dispun de o mare doză de convenționalitate grafică, ce nu știrbește din recognoscibilitate, deoarece scoate în evidență trăsăturile tipice și exclude tot ce este întâmplător. Astfel, imaginea artistică ajunge la condiția laco-nismului maxim.

„Autoportretul cu dinții încheștați” (1976) este interesant prin sincretismul limbajului post-modern. Plasticianul tratează formulele expresioniste în cheia stilistică a desenului tradițional. Lucrarea nefinisată, intenționat și cu măiestrie, în sine constituie o „grimasă” a gestului artistic. Reprezentarea grimaselor ori expresiilor crispate ale fețelor o putem întâlni nu doar în autoportretele lui Rembrandt van Rijn, în perioada barocului, dar și la Francis Bacon (1909-1992), în a doua jumătate a secolului XX.

Interesante transformări faciale observăm în desenul cu multe perechi de ochelari, din 1988, unde personajul „măsoară” rolul autoironic de seriozitate mioapă și naivă. Ochii „multiplicați” prin distorsionările optice ale sticlelor ochelarilor

Fig. 10. Autoportret (cu multe perechi de ochelari), 1988, creion.

Fig. 11. Autoportret pe fundal negru, 1976, creion, acuarela.

fac aluzie la multiplele puncte de vedere ce aduc starea de confuzie și de impas psihologic. De multe ori în arta plastică ori literatură putem întâlni situații când prin autoironie autorul, de fapt, critică societatea din care *volens-nolens* face parte.

A. Colîbneac este desenatorul notoriu al generației sale și unul dintre cei mai reprezentativi pentru toată arta națională. Dacă comparăm creația lui cu cea a celor doi mari desenatori ai generației mai vârstnice, Ilie Bogdesco (1923-2010) și Leonid Grigorașenco (1924-1995), putem constata că A. Colîbneac nu aspiră spre integritatea clasică a primului și nici spre dimensiunea romantismului istoric a celui de-al doilea, fiind concentrat pe actualitatea zilei în care este prezent, pe imaginea contemporanului și, în cazul autoportretului, pe imaginea sa în contemporaneitate. În seria analizată este prezentă încercarea de a depăși limitele artei spațiale spre o reprezentare temporală, remarcându-se, în primul rând, schimbările stărilor lăuntrice. Artistul combină tenacitatea ludică a artei occidentale cu lirismul contemplativ oriental, în cheia tradiționalistă, specifică pentru desenul școlii rusești. Astfel, aceste interferențe s-au conturat într-un limbaj grafic inedit, în care A. Colîbneac cu toată impresionantă amplitudine este integru și recognoscibil.

Referințe bibliografice:

1. Arta plastică a Moldovei Sovietice = Искусство Советской Молдавии/ Iskusstvo Sovetskoj Moldavii = Fine arts of Soviet Moldavia. Chișinău: Timpul, 1987.-II. p. 144,145,146.
2. Colesnic I. Colegiul Republican de Arte Plastice „Al. Plămădeală” Colâbneac, Alexei : [reper biogr.] // : ghid encicl. – Chișinău: editura MUSEUM, 2008, p. 69-70.
3. Colîbneac A. Biobibliografie / Bibl. Naț. A Rep. Moldova, Colecția „Moldavica”, seria „Plasticienii Moldovei” ; alcăt.: Svetlana Miron ; Chișinău : BNRM, 2008.
4. Dacă dorim să supraviețuim..., trebuie să ne consolidăm...: [interviu] //In: Atelier. Chișinău, 1998. Nr. 1/2. p. 3.
5. Hesse Hermann, Lupul de stepă, RAO Clasic, 2016, traducere George Gutu, 272 p.
6. <http://arta.md/ro/member/colibneac/cv> (vizitat 20.03.2021)
7. <https://youtu.be/mN9pZir4mBM> (vizitat 21.03.2021)
8. Michael Bockemühl, Rembrandt 1606 – 1669. Misterul formei. TASCHEN, 2003, 96 p.
9. Purice L., Zbârciog V. Decantări grafice ale documentului și cuvântului // A patra dimensiune. Chișinău: Hyperion, 1991, p. 58-65.
10. Rudolf and Elizabeth Leopold, Egon Schiele, the Leopold Collection, Vienna, Leopold Museum, 2009, 278 p.
11. Stahi A. Alexei Colîbneac: grafician de frunte al generației sale // In: Capitala. 2003. 20 dec. - p. 8.

Fig. 12. Autoportret cu țigara în mână, 4.11.1974, tuș.

Fig. 13. Autoportret, 1974, creion.

12. Șchircă I. Eu rămân a fi omul satului: [de vorbă cu pictorul Alexei Colibneac] / consemnare: // In: Noi: 2005, Nr.1, p. 6-7.

13. Șibaev D. Spațiul urban în desenele de șevalet ale artiștilor plastici moldoveni In: Tendințe contemporane ale dezvoltării științei: viziuni ale tinerilor cercetători, Ediția 7, Vol.2. Chișinău, Republica Moldova, 2018. p. 123-128

14. Государственный Художественный музей Молдавской ССР/ Gosudarstvennyj Hudozhestvennyj muzej Moldavskoj SSR = The State Art Museum of the Moldavian SSR = Das Staatliche Kunstmuseum der Moldauischen SSR. Chișinău: Timpul, 1982.

15. Графики Советской Молдавии. Москва: Советский художник, 1981. - с. 8, 62./ Grafiki Sovetskoi Moldavii. - Moskva: Sovetskij hudozhnik, 1981. - s. 8, 62.

16. Изобразительное искусство Молдовы. Артă contemporană din Moldova, Москва, «Галаарт», 2013, 207 с. / Izobrazitel'noe iskusstvo Moldovy. Artă contemporană din Moldova, Moskva, «Galaart», 2013, 207 s.

17. Каталог, первая республиканская выставка рисунка. «Тимпул». Кишинёв, 1975, 29 с. / Katalog, pervaja respublikanskaja vystavka risunka. «Timpul». Kishiniov 1975, 29 s.

18. Качарова, А. Алексей Колыбняк: [despre creația graficianului] // In: Советская графика. 74, Москва: Советский художник, 1976, с. 104-106;/ Kacharova, A. Aleksej Kolybnjak: [despre creația graficianului] // In: Sovetskaja grafika. 74, Moskva: Sovetskij hudozhnik, 1976, s. 104-106;